

ВОНВРЕМЕНСКАТА ДИМЕНЗИЈА НА ПОЕТСКАТА РЕЧ НА АЦО ШОПОВ

Христина Игнатовска-Димитрова

директор, Работнички универзитет „Благој Страчковски“ Велес,
ignatovska@hotmail.com

Постојат песни кои едноставно ги читаме. Постојат автори чишто песни сме ги прочитале и сме ги запомнале. Но, постојат поети со чиешто творештво растевме, чишто песни ги кажувавме, рецитиравме. Некои книшки постојано и со години кружат по полиците на домашните библиотеки и работните бироа, оти на извесен начин ни се потребни и неопходни. Оти сме сраснале и израснале со нив. Овие книшки и песните во нив влијаат и сè уште влијаат врз многу млади поетски вљубеници, градејќи генерации со длабока сензибилност. Шопов е поетот кој постојано кружи во времето, додека неговиот поетски дискурс останува постојано атрактивен. Ацо Шопов е поетот кој продираше молитвено во нашите тела, кој биеше во нашиот ум небаре далга, кој поставуваше исконски прашања во бескрајот на хоризонтот.

Неговите збирки: „Песни“, „Пруга на младоста“, „Со наши раце“, „На Грамос“, „Стихови за маката и радоста“, „Слеј се со тишината“, „Ветрот носи убаво време“, „Дванаесетмината од сончевата колона на младоста“, „Небиднина“, „Јус-универзум“, „Гледач во пепелта“, „Песна за црната жена“, „Дрво на ридот“ предаваат смисловно богата значенска компонента која изнудува многуслојност во однос на потрагата по решенија, одговори, можности и неможности. Во однос на ова мноштво на значења и можни толкувања Радомир Ивановиќ истакнува дека поетската супстанца на Шопов полесно може да се насети, отколку да се именува. Тоа значи дека во неа постојат оние флуидни значења кои им се измолкнуваат на напорите за аналитичко и категоријално дефинирање. Токму во тие флуидни значења се крие суштината на она што се наречува поетско нешто и што ја отежнува комуникацијата меѓу поезијата и теоријата на поезијата (Ивановиќ, Р. 1986, 188)¹.

Ацо Шопов во македонската литература е магистрален автор. И маестрален. Особено во подоцнежните етапи од неговиот поетски развиток. Како еден од малкуте наши литерати врзани исклучиво за поезијата,

---

¹ Ивановиќ, Р. (1986) *Поетиката на Ацо Шопов*. Скопје: Македонска ревија, 188 стр.

оригинална и помакедончена, тој прилегаше на одбраник на музите. Така и си го живееше векот. Условно речено, Ацо Шопов прилегаше на наш литературен аристократ, кој ја одбрал поезијата како посестрима во животот, и само нејзе ѝ се доверувал, само со неа интимничел. Чистотата на поетската реч што ја создаваше, особено во вториот период од неговата творечка кариера, потсетуваше на сублимат што може да се сретне единствено во најразвиените средноевропски литератури. Како да ги обедини во магично созвучје искуствата на класицизмот и романтизмот, па преку своите прилози се проврее низ синтези со кои нашата поезија прескокна цели стадиуми на развoтoк. Со тоа на македонскиот поетски јазик му разгрна крила за височински лет накај недостижностите на уметноста на зборот.²

Поезијата на Шопов е интересен сплет на амбивалентности како по однос на мотиви, така и по однос на симболи. Во однос на својата форма, неговите песни се комплетно, симетрично совршени, оформени, изградени и завршени. Наспрема моментот на формата, содржината отвора плејада на можности, избилство на значења. Ова е костецот на умешното перо на Шопов, она кое Кулавакова го нарекува одлика на лириката. Всушност, тоа е начинот на взаемен сплет на формалната и спознајната лирска одлика, интонирајќи специфични емотивни евокации. И во тој след се отвора можноста за едно повеќеслојно, длабинско, синхроно, но и дијахроно толкување на шоповата голема, поетска, македонска реч која опевајќи со збор, пее за духот на времето, за духот на народот на едно поднебје, на еден простор биднат низ небиднината.

*„Патував долго, патував цела вечност
Од тебе до мојата небиднина (Шопов, 1966, 54).“*

Во поглед на низата значења кои ги отвора поезијата на Шопов се сретнуваа синтагмата функционална недореченост, односно поетски модел на асоцијативен ланец на значења, кој генерирајќи нови согледби, открива тајна енергија, нови тајни знаења и согледби кои всушност претставуваат референца за семантичката моќност на оваа поезија. Во овој тек на семантичка слоевитост може да се протолкува и извесна, спознајно архетипска одлика на лириката на Шопов, која се доближува до психоаналитичката природа на јунговите матрици на слоевити значења, кои водат потекло од искона, а со себе ги понесуваат сите лузни на времето, целата меморија на водата и обрасците на молитвени инкантациии на човештвото.

---

² Тодоровски, Г. (1993) *Творештвото на Ацо Шопов: симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов*, Скопје: <https://www.acosopov.com/%d1%87%d0%b8%d1%82%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b8%d1%86%d0%b0/%d0%b5%d0%b2%d0%be%d0%ba%d0%b0%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%b5%d0%bd-%d0%b7%d0%b0%d0%bf%d0%b8%d1%81?lang=mk>

*„Да си благословено време
што остануваш исто,
а ние те даруваме со нашите очи
вчера од земја,
денес од небо,
утре од земја и небо.
Да си благословена најнеслутена песно
што нè изедначуваш во мудроста,
што нè израмнуваш во годините (Шопов, Песната и годините, 1966, 59).“*

Токму во рамки на поетскиот опус кој ѝ припаѓа на фазата на лирскиот интимизам, конфесионализам и субјективизам, постепено се оформува претставата за модернистичката поезија, за македонската Модерна. Исчекорот сепак Шопов го прави со песните од книгата „Небиднина“ (1963). Македонската Модерна стапува на сцена раните шеесетти години. Канонот на лирската Модерна профилиран од Ацо Шопов, е втемелен врз начелото на оптаивниот дискурс, врз молитвеноста конструирана како варијанта на една модифицирана химничност својствена за архетипот на лириката (ако се осмелиме да го замислиме воопшто). Значи, Модерната не значи радикален прекин со интимистичкиот и конфесионалниот лиризам, практикуван како интимно версифицирана беседа, туку продолжува во молитвите на Небиднина, а има ли нешто кое е поинтимно од молитвата? Шопов ја профилира македонската Модерна токму со стилот во којшто тој се чувствува суверен: молитвеноста, само што овој пат молитвениот дискурс оди во спрега со моќните херметични слики на раѓањето и на смртта, со сликите на јазикот и на човекот, на жената и на мажот. На местото на небото на тишината, овој пат стапнува дијаболичниот меч на тишината („Осма молитва на моето тело“). Конечно, Шопов ја создава песната – ремек-дело „Раѓање на зборот“, иманентен манифест на македонскиот неосимболизам, или подобро – супрематизам. Тој се движи по рабовите на обредната, магична реч на песната сфатена изречена како молитва, а доживеана како ритуална парабла на раѓањето и на умирањето. Ваквата блискост меѓу обредот и песната, меѓу кодираната поетска реч и кодираната реч на магизмите од прастар тип, се потврдува не само во антологискиот циклус „Небиднина“, туку и во песните кои конвергираат кон него: „Лузна“, „Има долу една крв“, „Очај пред тврдината“ и „Песната и годините“. Во поезијата на Шопов се отелотворува оностраната врска меѓу крвта и песната, меѓу поривот и речта, меѓу траумите и мемориите на човекот, на народите и на човештвото. Овој концепт на поетски дискурс, препознаен како модернистички (антитрадиционалистички, антисоцијален), ја универзализира топиката на поезијата на Шопов, правејќи ја – конечно – многузначна, тешко одгатлива, прекумерно семантична, тешка од смисла,

бремена од наследени и насетени наслаги за постоењето. Македонската Модерна, видена низ призмата на Шопов и на неговата поезија, практикува херметичен дискурс кој обзема и шокира, состојба која трае сè додека не се најде пристап до него, сè додека не се открие клучот на неговото толкување.³

Поетската реч во својата иманентна предиспозиција воспоставува релација со сакралните матрици. Моментите на конекција помеѓу сакралното и профаното ги кодираат поетските мотиви и обрасци, кои тековно, пеејќи кантативно, алузивно, емотивно, фигуративно, спознајно условуваат нови модели, нови слики, нови симболи. Поетската реч во рамки на својот дискурс, на својата песна, на својот стих, опева напластени значења кои репродуцираат емоција, енергија, мисла и смисла, од искона, од пред сто века, а чиниш вчера, па сè до денес, итн., итн., до бескраја, до бесконечност, до небиднината, од сите нејзини страни, агли, должини, висини, ширини и длабочини. Еден така безрезервно продлабочен, масивно мисловен, а круцијално луциден поетичен запис нуди лириката на Ацо Шопов која мисловно маѓепсува редејќи ритмички кажувања за бивање и битисување, за можност и неможност, за моќност и немоќност, за човековата биднина и небиднина, расклетена во спрегите на златниот круг на времето. Шопов длабоката сентименталност ја слика користејќи фигуративни аспекти и функции, притоа уметнички и поетски вешто стимулирајќи емотивни конотации, додека длабоко ја сокрива и открива, тајната, но добро позната спознајна димензија на поетското кажување. Сосема автентично помалку архаично, опева древна архетипска симболика, којашто соодветствува со јунговата парадигма, додека композициски се разлива со лирската функционална стожерност на емотивно-естетско, фигуративно-сликовно и спознајно-мисловно поетично сиже, согласно на теориската рамка на Катица Кулакова. Вонвременската Шопова димензија дава рефлексивна одлика на лириката, која поетично, уметнички и длабински тесно ги испреплетува, не трансисториските, туку вонвременските и трансчовечки архетипови, суштински и супстанцијално обединувајќи лирика и семиотика, биднина и небиднина.

Шопов својата уметничка дејност ја започнува на дваесетгодишна возраст, период на окончување на Втората светска војна, период кога тој излегувајќи од партизанските редови, влегува смело во литературните, поетски кругови. Неговото перо многу лесно, слика богато пластовити песни, мотивирани од животот, од природата, од искуството, детството, партизанувањето, државотворењето. Песните сплетуваат лични и колективни моменти, проткаени напати со радосни, напати со меланхолични конотации, но секогаш изразени низ еден длабок и свесен интелектуално обмислен манир.

Сепак, поетската душевна егзистенција, во јунгова смисла денес останува

---

³ Кулакова, К. (2008) *Завештанијата на Ацо Шопов*. Предговор кон изборот од поезијата на Ацо Шопов *Раѓањето на зборот*. Битола, Микена, стр. 5–14.

автархична преку пренесот на содржините коишто успеале да го пробијат прагот на несвесното и да станат свесни. Додека содржините на личното несвесно се, главно, таканаречените чувствено нагласени комплекси коишто го чинат личниот интимитет на душевниот живот, содржините на колективното несвесно, се пренесуваат низ т.н. вонвременски матрици, односно архетипови. Архетиповите, кои од праискона се провлекуваат низ различни форми на тајни учења, кантации, ритуали, а притоа искусуваат извесни модификации, не се содржини на несвесното, туку се преобразби кои се пренесуваат по пат на традиција. Овој трансфер на тајни знаења е карактеристичен за преносот на колективните содржини, кои се слеваат од праискона и протекуваат низ несвесното.

Шопов, поетот кој проникна од болка, кој израсна од грижата и посветеноста кон семејството, кон мајката, братот повлекува значајно длабоки лични обрасци кои понатаму, а и предходно овоплотуваат побуди и мотиви за генерални тропи. Шопов, поет кој израсна од погибелот и личната жртва за татковината, за нацијата, за човештвото, за слободата апсорбира групни, колективни дејанија чишто патерни провлекуваат низ неговото поблиско, но и подалечно минато на ова тло кое се разорува и гради, кое се опожарува и сее. Следствено, читајќи го поетот повеќеслојно и размислувајќи транс временски, духовно можеме да допреме до содржини кои имаат мошне длабока димензија, значење и промисла.

„Телото мое те моли:

*Пронајди збор што личи на обично дрво,
што личи на дланки јагленосани и прародителски голи,
што е како чедност во секое молење прво.*

За таков збор телото мое те моли.

(Шопов, Молитва за еден обичен но уште непронајден збор, 1966, 12)“

Во согласност со архетипскиот приод, природата на творештвото воспоставува сосема тесна граница помеѓу свесните и несвесните моменти на инспирација на творење. При свесното творење поетот е целосно обземен од самиот процес и од инспирацијата. Тековно, за време на креација доаѓа до диверзивен шок, односно дискурзивен пресврт. Всушност станува збор за свесно третирање на несвесното, но истовремено претставува и несвесно третирање на несвесното. Во овие творечки сегменти, поетот, уметнички дозволува и пожелува автоматично и несистематично поместување на границите при актуелната игра свесно-несвесно.

Водејќи го овој танц на свесно-несвесен дуалитет поетот се предава себе си. Шопов танцувајќи со свесното, изнесува многу несвесни и длабоки елементи. Во овој след се детерминира автономниот комплекс на иманентниот

творечки нагон. Несвесните напливи во однос на поетското творење понекогаш алудираат со извесна воочливост низ опусот или самата творба. Сепак, Шопов исклучително вешто и поетски умешно и уникатно, стиховно мајсторски изведува зборови и зборовни низи кои ги комбинираат свесните и несвесни пробиви, градејќи нов поетски спознаен свет, свет заснован на засебна религија, молитва, храм и вера, свет во кој се свети водата, се сакрализира извесна анима (извесна девојка, жена, мајка), извесен, неизвесен збор.

Поетска реч, синтагма, следствено песна претставува резултат на психички творби кои најнапред се развиват сосема несвесно, а во свеста продираат дури во моментот кога ќе го постигнат прагот на осознаеност. Во дадени, специфични констелации кои се однесуваат на конкретен повод се става во функција определен, до тогаш неактивен момент на несвесниот регион на психата, кој се развива и засилува вклучувајќи сродни асоцијации, а енергијата која се добива при овој процес доаѓа од свеста. Токму од оваа енергија земена од освестеното подрачје настанува т.н. автономен процес. (Jung, 1984e: 23–24)

Основата на автономниот процес останува непозната сè додека не се создаде и осознае делото во целост. Делото дава изградена слика во најширока смисла, која е достапна за анализа само доколку можеме да ја согледаме како симбол. Односно во следот на прашањата кои се покреваат при Јунговата вредносна анализа доаѓаме до прашањето за изворната слика на колективното несвесно којашто претставува редукација на самата слика развиена во уметничкото дело. И во тој след читајќи ги „Молитвите“ на Шопов, се буди повторно една праисконска идеја дека на почетокот беше зборот, дека телото лежи во тишината, дека телото е мост помеѓу два света.

*„Ова тело што лежи како мост некој бран да го
плени,
за да го улови во него својот заборавен лик
ќе стане со сите будења и мени
на нестварни желби стварен светилник
ова тело што лежи како мост некој бран да го
плени.“*

(Шопов, Втора молитва на моето тело, 1966, 13)

Уметничкото дело само по себе е симболично и неговиот извор не се наоѓа во личното авторско несвесно, туку во сферата на несвесната митологија, чишто изворни слики претставуваат општо добро на човештвото. Оваа сфера Јунг ја нарекува колективно несвесно. Корпусот психички процеси и содржини, наречен лично несвесно може да биде свесен, истиот повеќекратно бил свесен, но со оглед на инкомпатибилноста подлежи на потиснување и така на вештачки начин се задржува под прагот на свеста. *Колективното несвесно*

невозможно е да биде вратено во сеќавање во нормални околности, бидејќи ниту е потиснато, ниту заборавено. Тоа е можност која е реликвиј од правреме, наследена како миметички слики, како вродени можности за претстава кои поставуваат граници дури и при најсмела фантазија. Во обликуваната материја се јавуваат како регулативни принципи на нејзиното обликување. Само преку повратно толкување на завршено уметничко дело може да реконструираме примитивен модел на праисконски слики. Праисконска слика, односно архетип претставува фигура без разлика дали станува збор за демон, човек или процес, која со текот на историјата се повторува таму каде што творечката имагинација е слободно реализирана. (Jung, 1984e, 25–26)

*„Што си: девојка, жена, мајка: Што си
ти што бдеш пред овој храм во кој со тишина се лечи
телото мое молитвено што клечи
Светлина ли, мрак ли твоето идење му носи.
Што си: девојка, жена, мајка, што си?
(Шопов, Трета молитва на моето тело, 1966, 14)“*

Драмата на активни и пасивни примитивни слики кои отсекогаш ја објаснувале природата, стихийно и напластено се инволвираат во човечката душа, првенствено преку јазикот. Сепак, со оглед на долготрајноста на настанокот на обрасците, тие го губат целосно своето примарно значење. Тековно, едноставно означуваат. Често упатуваат на повеќе референци, и од таа причина се јавува недоумица, неодреденост, недореченост, магловитост и затоа во крајна инстанца се јавува потреба од потрага и разобличување, демистифицирање на основата на симболот, на архетипот.

Шопов во „Трета молитва на моето тело“ евоцира мотив на женски принцип. Овој аспект на потреба и повикување на женски субјект во објектот се провлекува на автентичен начин низ неговата поезија при што ѝ дава смисловна димензија во онтолошка мера. Реторички поставеното прашање во културолошка смисла, односно, што си девојка жена, мајка, не го исклучува женскиот аспект, напротив само ја засилува ознаката на едно тајното, тројно знаење и значење за една длабока одредница, една суштествена креација којашто во крајна инстанца се движи до најсуштествената одредница, до животворењето. Шопов иманентно и латентно поставува женско тројство, девојка – жена – мајка. Една таква одредница на женскиот принцип, оживотворена повторно во поетската реч на еден симболичен начин дава смисла на нештата кои заминале, преминале од другата страна. Оваа одредница на женскиот принцип ја оддава магичноста на можноста за повторното збиднување на небиднината, на времето, можеби низ водата, можеби низ земјата, но сигурно низ зборот, низ песната и низ јазикот?.

Таа „Анима“ значи душа и означува нешто многу чудесно и бесмртно. Душата е животот во човекот, она што живее само по себе и она што го предизвикува животот, затоа Бог на Адам му вдахнал жив здив за да живее. Душата ја заведува со помош на лукавство и на игра-мамка, бавноста на материјата што не сака да живее, да се определи за живот. Да се има душа е искушение на животот, затоа душата е демон што дава живот, што игра самовилска игра под и над човековата егзистенција. Анима не е догматска душа, а не е ниту *anima rationalis*, што е филозовски поим, туку е природен архетип што на задоволувачки начин ги сублимира сите искази на несвесниот, примитивен дух, сите повести на јазикот и на религијата (Јунг, 2007, 42–43).

*„Заробени сме сега во игра, во круг,
и носени од тмурна и нестварна плима
цел живот патуваме еден до друг,
и секој го крие она што го има.
(Шопов, Петта молитва на моето тело, 1966,16)“*

Иманентно на овој архетип, употребата на анимозни ентитети во поетската фикција условува метафизичка димензија. Присуството на Анима повикува на табу, на игра, на живот, на креација и ослободува силни и морални сопирачки кои се потонати во несвесното. Анима ја буди свеста за животот кој не е исклучително добар, затоа таа во себе ги инкорпорира спротивставените принципи на добро и зло.

*„Везилка си на оваа игра, на овој домородски ритам...
Везилка си на оваа игра, на оваа домородска песна...
(Шопов, Шеста молитва на моето тело, 1966,17)“*

Поетскиот дискурс на Шопов од јунгова перспектива, оддава извесен трансцендентален однос кон Анима кој условно претставува извесен тест на храброста. Паралелно оддава проекција и за огнениот Божји суд во однос на духовните и моралните сили на мажот. Сликајќи и опевајќи анимозни тропи, поетската реч преку архетипот на Анима ги предава психичките факти и состојби како проекции кои постоеле надвор од поетовото психичко подрачје. Сепак значењето понира многу подлабоко од означеното. Понатаму, длабоката посветеност, поврзаност, духовност, немоќната/надмоќта на мајката над синот, всушност открива една скриена Анима. Оваа поврзаност некогаш стимулира, но некогаш и деградира, но и изнудува извесно вдахновение.

Во современите контексти Анима сè повеќе се демистифицира и детронизира, од вештерка и самовила, станува божица, па кралица, па црква. Како и останатите архетипови, Анима е комплекс од доживувања, како

судбина, чиешто дејствување започнува во најинтимните сфери на животот. Анима повеќе директно не имплицира светица, туку интимно недоразбирање или висок дострел.

*„Ова тело личи на жедна суводолица
поцрнета од сонце, испукана од жега.
Ова тело е истрајно и гладно како јаловица.
Биди му родилка, зачни го повторно сега.
(Шопов, Седма молитва на моето тело, 1966,18)“*

Интензитетот со кој е постигнат звучниот склад во најдобрите поетски творби на Ацо Шопов и смислата за тој склад го преобразуваат брзо овој поет од поет на интимната и исповедната лирика во поет на сетилното и отадесетилното спознавање на светот. Тој е поет на однапред-дадената-складност-меѓу-душата-и-телото, на т.н. престабилизирана хармонија, како што ја нарекува Лајбниц. Во тој контекст треба да се посматра и сопоставувањето на небиднината на биднината, телото на човекот, сетилното Јас на мислечкото Јас, претчувството на спознанието, про-вид-еднието на про-реч-увањето...⁴

Припаѓајќи, творејќи, живеејќи во временски период на државотворно конституирање во кој паралелно се креира и развива општествениот, но и културниот хабитус, Шопов зазема значајно место бидејќи активно е вклучен во етаблирањето на македонската државност и националност, како преку својот широк и разгранет општествен ангажман, така и преку своето литературно остварување. Овој македонски општествен ангажман од еден агол го потенцира Шопов како историски и национално исклучително значајна личност. Впрочем, тој твори во време кога се отвораат чистини на хоризонтот на младата македонска државност, кога се воспоставуваат вредностите и се даваат насоките, можностите. Неговата наобразба, знаење, умешност, прагматика, франкофонија, неговата алтруистична отвореност првенствено кон Европа, но и кон светот придонесува не само кон тогашната млада македонска литература, туку и кон актуелната денешна. Неговиот придонес во овој след се огледа во востановувањето на отвореност и континуитет на продор на европска литература на македонски јазик. Денес оваа релација се одвива и реверзибилно, тој е отворен и преведуван на многу европски, светски јазици. Ова чинам, со право го потенцира Шопов како македонскиот интелектуален поет и како проевропски, но светски отворен автор.

⁴ К. Кулаковска, *Исконска драма во поезијата на Ацо Шопов*: <https://www.acosopov.com/%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0/%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0?lang=mk>

Своевременно Шопов бележи синхрона градација во однос на своето поетско творештво. Богатото животно искуство, како и директното учество во народноослободителната борба се зародиш на неговата инспирација. Учествувајќи во тие походи, тој ја опева револуцијата автентично, тековно, судбински. Понатаму паралелно со устројувањето на државата, се устројува и гради неговата поезија движејќи се по една нагорна линија. Тековно и развојно оваа поезија добива нагласена емотивна димензија, односно Шоповото лирично јас пропева сега низ една нагласена емотивна компонента, односно со нагласена емотивна лирска функција. Во овој период Шопов чини една лирична преформулација, чинејќи еден пресврт од објективното кон субјективното, од општествениот кон личниот свет, заменувајќи го поетскиот фигуративно спознаен момент, со емотивно спознајниот. Тековно творејќи, доаѓа до исклучително суптилна рефлективна лирика која изобилува со онтолошко спознајни вредности кои имаат вонвременска и вонпоетска диимензија. Оваа рефлексивна поезија настанува како резултат на едно свесно овоземско, материјално заминување, во време, декада која го бележи неговото окончување на лирскиот овоземски, поетски и личен диверзитет. Бидејќи тој всушност и не е заминат, бидејќи тој всушност сè уште твори преку нашите дискурси, огледи и согледби на неговите (Шоповите) поетски редови.

Ворамки на теоријата на лириката, во согласност со поетиката на Јакобсон се доаѓа до согледбата дека поетското дело не се сведува и ограничува само на естетската функција. Поетската функција не постои изолирано и надвор од другите функции во песната, и дека таа е израз на специфичниот однос меѓу емотивната, прикажувачко-референцијалната, метајазичната, апелативната и семиотичката димензија. Поетската, естетска функција е еквивалентна на квалитетот и специфичноста на постоечките емотивни, фигуративни, фоносемантички, сознајни и метајазични одлики.

Самиот факт дека настанува во одредено историско време, поезијата која е уметност на зборот претставува облик на тоа време, пркос на тоа време. Таа е конечност во бесконечноста, таа се обраќа во име на бесконечноста дури и кога говори за конечни, „житејни прашања“. Нејзе тоа ѝ доликува да верува во вечноста. Така провлекувајќи се временски, поезијата воспева вонвременски мотиви, на кои им дава, но и придава дополнителна семантика, тропика, симболика, во крајна инстанца архетипика.

Автентичноста на поезијата и секое нејзино прочитување го предизвикува вниманието на оној кој ја прочитува, кој се занимава со неа, кој ја толкува. Читајќи ја поезијата, песната, поетската реч, доаѓаме во допир со нејзината функција и до нејзината релација, однос, упатеност кон нејзиниот соодветен дел од комуникацискиот ланец. Фактор на поетската функција е пораката, односно, знакот. Упатувајќи на знакот кој ги инхибира означителот и означеното, но и од асоцијациите на означеното, поетската функција ја

поврзува со повеќе фактори. Истовремено со неа се потенцира можноста за подвојување на значењето, кое повторно нè доведува до тој бескраен синџир на напластени зрачења и значења.

Поетската функција е во суштина специјален, очигледен и осмислен однос спрема сите составни делови на пораката. Активирајќи го статусот на квалитетот на ознаката, поетот го активира лингвистичкиот и комуникацискиот контекст во целост. Барајќи ја разликата помеѓу лирската и нелирската порака, доаѓаме до сознание дека лирската специфична одлика не треба сосема да се идентифицира со поетската функција, туку да се испита и на поинакво ниво од јазичните функции. Поетскиот квалитет не претставува истакнување на битноста на одреден и изолиран, па макар и доминантен фактор, туку истакнување на корелативноста и неделивоста на сите фактори на пораката. Не само што во песната факторите функционираат поврзано, туку во неа тие функционираат во повеќеструка и поливалентна спрега. Таа поливалентна спрега на вербалните фактори се проектира и врз функционално рамниште, но поврзана со другите таа не постои надвор од можноста за интегрирање и за квалитативна транспозиција и трансформација на останатите вербални функции. Затоа со цел да се избегне формалниот и автореференцијален пристап кон лириката, поцелисходно е специфичната родовска одлика на лириката да се бара во квалитетот на сите односи на пораката, а не само во една одделна функција. Аналогно на тоа треба да се испита кои се суштествените аспекти и рамништа на тие односи во историски поставената лирска поезија. (Ќулавкова, 1989, 16–18)

Ацо Шопов остварува културни активности со широк спектар и големо значење во периодот на раздвужување на македонската култура и литература. Како дел од општествените дејности кои ги извршува се уредување на *Млад борец*, потоа дејствува како долгогодишен главен уредник и директор на издавачката куќа „Македонска книга“. Покрај творењето и уредувањето на публицистика и литература, како и препејувањето, Шопов извршува значајни општествено-политички функции, тој покрај останатото е пратеник во Народната скупштина на Југославија и на Собранието на Македонија, но и југословенски амбасадор во Сенегал.

Во таа насока неминовен е тој трансфер на мотиви и инспирации, кои потекнуваат од еден денес веќе првично историски или политички амбиент, за понатаму функционално да бидат преточени во една друга димензија. Така некогашното културно, јазично, некогашното општествено или политичко бивање бива транспонирано во книжевно, поетско, лирско. Во овој след за време на престојот во Африка, Шопов го прави препевот на избор од поезијата на претседателот на Сенегал, Леополд Седар Сенгор, кој е член на француската академија и добитник на Златниот венец на Струшките вечери на поезијата во 1975 година.

„Песна на црната жена“ е збирка инспирирана од престојот на Ацо Шопов во Сенегал (1971 – 1975). За неа тој ја доби наградата *Браќа Миладоновици*, на Струшките вечери на поезијата во 1976 год. Ова збирка е интересен сплет на амбивалентности во однос на егзотиката од една страна и анимистиката на жената, на црната жена од друга. Овој сплет, овој вез од танц, ритам, мотив и симбол е зачат многу порано од реалното време на там-там егзотичниот танц во поетскиот дискурс на Шопов. Овој амбивалентен Шопов лиричен архетип, биваше повикуван и алузивно опеан уште во кантативните стихови на телото, кои ѝ должеа на една жена, на една родилка. Така оваа синхронизирана лирична алузивност опева тропична родичност, но и роднинска тропичност, доближувајќи ридје и море, преку извесно и условно дијахроно синхронизирање на матичен патернитет, на зачеток, на возобнова.

Егзотизмот кај Шопов не значи потрага по „локална боја“, ниту пак, претставува некаков облик на ескапизам (...) во збирката *Песна на црната жена* (тој) е плод на една реална духовна авантура, резултат на конкретната состојба во која се нашол поетот во еден момент од животот (...) Така под африканското небо на расцутените фланбоајани, во мистичното одекнување на там-тамот, во танцот на црната жена која „змијулесто се извива на дождот / како во прегратки на маж“, во човековата збунетост пред бескрајот на океанот по кој некогаш пловеле галиите со робови, во древното африканско дрво баобаб во чие стебло „закопани исправено, лежат мртвите“..., Шопов го чувствува здивот на својата Македонија“, пишува (Капушевска-Дракулевска, 1993).

„Егзотика(та) во мојата книга *Песна на црната жена* е дадена само како фон врз кој се случуваат тешки човечки драми и се прави обид да се продре во најдлабоките, најскришните предели на човечкото битие“, објаснува **Ацо Шопов** во еден разговор со **Алдо Климан** (1976). „Престојот во Црна Африка ме увери дека моите поетски преокупации (...) не се ограничуваат само на нашиот животен простор, туку се протегаат и на другите, географски далечни предели“. Подоцна **Ацо Шопов** ќе додаде, во еден разговор со **Ненад Радановиќ** (1978), дека: „Оној што еднаш го запознал и почувствувал ритмот на Црна Африка (...) тешко може да се ослободи од тие таинствени шумови и довикувања, крвта негова го впива тој таинствен свет и тој почнува полека и поетски да го одразува (...) Стихот му станува поеластичен, поширок, поподатлив на повикот на Африка, и не само на африканските далечини и дивини. Така јас се вратив со збирка песни под наслов *Песна на црната жена*, во која се обидувам да ги средам впечатоците од Црна Африка, а всушност ги средувам впечатоците за мојата татковина“.⁵

---

⁵ „Границите на слободата се граници на поетското творештво

За Шопов се вели „припаѓа на племето на ‘романтични’ поети“, бидејќи, „како и секоја вистински емотивна природа, ни тој не можел никогаш во потполност да го помири својот интимен свет со надворешниот, објективен свет и поредок“.⁶

*„Телото твое неуморен ритам,
крвоток на океанот,
светлина темна што ме води по патека опасна и тесна,
од детство што ме прогони,
од порано, уште од утробата мајчина,
од првите зачетоци, најнесвесните.
Сега разбираам зошто не успеав да ти испеам ни една песна
зашто самата си песна над песните.“
(Шопов, 1976, Песна на црната жена)*

Некои наши критичари како да побрзаа таа инспиративност, смислата и пораките во песните да ги сведат речиси исклучиво врз родољубива доминанта на асоцијациите, што е во основа погрешно. Навистина и самиот Шопов по еден повод (интервју во Око бр. 123, Загреб 1976) вели: „Промената на животната ситуација не создава нов поет. Тоа е стариот поет; тоа сум јас врзан со тие видливи и невидливи нишки за Македонија, својот народ и јазикот, за неговата судбина. Тој вид е мојот патротизам, ангажиран, а не декларативен, паролашки.“

Но, не ли е вистина дека песната со густината на своите значења и поттекстот почесто им се отима и на објаснувањата на самиот нејзин создавач. Точно е дека татковината во „Песна на црната жена“ на еден или на друг начин претставува симболски лајтмотив, но не смееме тоа да го земеме за константа, бидејќи така можеме да ги потиснеме во заден план останатите семантички вредности на песните во неа. Ако сакаме сепак да поедноставуваме, ќе заклучиме дека географскиот егзотизам од кој тргнуваат песните, претставува појдовна точка, агенс за поетовите сублимации и проекции на асоцијациите сведени на два основни симболски плана: жената и татковината. Целокупниот симболски корпус во книгата на некој начин е во служба на овие два плана. Но, треба ли поради тоа да ги превидиме останатите семантички зрачења на симболите и сликите, да ја превидиме егзотичната атмосфера и паганската

⁶ „Oslobođenje, Sarajevo, 14.10.1978, str. 11: <https://www.acosopov.com/%d0%b1%d0%b8%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%be%d1%82%d0%b5%d0%ba%d0%b0/%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%b3%d0%b8%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%b8/%d1%86%d1%80%d0%bd%d0%b0-d1%82%d0%b0-%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%b0?lang=mk>

⁶ Капушевска-Дракулевска, Л. (1993) *Егзотизмот во поезијата на Ацо Шопов, Творештвото на Ацо Шопов: симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов*, Скопје

енергија на забавено но контрапунктски ритмизирани стихови?⁷

*„Луно, црна луно,
од твоите магии вџашен
немам збор да ти противречи
немам сила да ти се спротивстави.“*

Шопов слика поетски свет фасцинантно богат со смисла, со знаци, со алегории. Оваа специфична симболика ткае вез од значења кои заведуваат во неисцрпна алузивност. Шопов вешто реди везови на звук и контекст и на тој начин продира отаде означеното, го надминува значењето, го наткажува реченото, го претскажува стореното и прогресивно и регресивно. Неговата поезија е неисцрпно, бескрајно, постојано заведување на смисла со звук, на ознака со означено. Тој вешто креира нереалност во реален след, ја збиднува небиднината во својот стих, затворајќи го прозорецот на бескрајот кој веќе е речен, но во тој момент отворајќи го поимањето кое штотуку е зачнато со секој прочит се одново, повторно, поразлично, подлабоко.

Низ тој Шопов сплет на архетипични алегории разбранувани параномастично од изворот на поетското Јас, па сè до утоката на неговиот опус, протекуваат алхемични обрасци на варијабилна анима, на оптативен анимус, на тажен мудрец, но и на латентна сенка. Овие извесни заводливи нишки на праисконски матрици сублимираат извесен тантриски систем на чакри во поетскиот контекст, градејќи архетипична лиричност типична за Шоповиот дискурс, препознатлива по вонвременската димензија и персонифицирана анимаистичност. Во својот лирски свет во кој се преобразува, се прелева, се слева девојка, во жена, во мајка, во сињарска, синоока Шопов дијалектично општи небаре *colloquium cum suo angelo bono*. Оваа песновна, стиховна поетична комуникација понатаму продолжува со реципиентот, со читателот, рецитателот, а всушност со себе. Ова поетично општење е лирскиот контекст и костец на потреба од значење, од смисла која алхемиски генерира, но и регенерира, матрица, дух, енергија, време, ветар и тоа жежок кој има потреба да снебидне, за нештата за збиднат најверојатно изворни повторно. Овој генериски момент во поезијата на Шопов е чинам длабоката онтолошка инстанца која го пробива светот, просторот, тишината, ветрот, водата, но и просторот и времето. Неговата поезија е химнична кантација за родината, ода на анимаистичноста, на женственста, псалм и елегија за плодноста.

Моделот, моментот, матрицата, симболот на Анима е мултиплексен сплет на напластени значења и во лирски контекст воопшто, но и во лирскиот

---

⁷ Клетников, Е. (1977) *Пофалба на жената и татковината*, Стремеж, XXI, 1, Прилеп, стр. 64–71

контекст на Шопов. Суштинската аминастичност е во поливалентната моќност на симболот на метаморфозното и рекреативно, регенеративно ниво. Бременоста од значења, обесплодува, обезначува, губи извор, поимност, значење и смисла. Но, достигнувајќи момент на крајна исцрпеност на креација, значење и смисла, во моменти на деморализација во прагматична смисла, во тој момент на небиднина се отвора простор за биднина на нов архетип кој сè дотогаш останувал невидлив од бесмисленоста на анима обременета од значења. Во Јунгова конотација, тоа е архетипот на смислата, како што анима претставува архетип на животот воопшто. Во крајна инстанца смислата сами ја креираме и овоплотуваме, поаѓајќи нејверојатно несвесно од инстанцата дека сè постои и опстојува без да биде толкувано (но, што и како би било доколку толкувањето не постои?! Сепак, тоа не е така, но засега!). Во онтолошката смисла на смислата доаѓаме до магловитите граници на нејзиното потекло небаре сон, треска, грозница, небаре кома, небаре инспирација, вдохновение или креација. Најнакрај, но и однапред се движиме во рамки на извесни јазични матрици кои се неопходни сè уште за давање и предавање на смислата, во однос на креирањето, во однос на творењето поезија како продлабочена варијанта на смисловно јазични креации. Во таа насока поетот, но Шопов се навраќа на изворот на откровението. Јазичните схеми трансцендираат енергетски, небаре флогистон, вечно жив оган, лава, бесконечно усвитена матрица, женска утроба, оплодена почва, дожд, жежок ветар, убаво време, раѓање, раѓање на збор. Јазичните матрици оплодуваат и овековечуваат, раѓаат збор, песна, дело, небаре девојка, жена, мајка, сињарка, но анима којашто оплодува и овековечува, оспособена и надарена да опстои преку тело, преку зборот, преку јазикот, преку речта. Преку поетовата реч иницирана да роди, па опстои збор, песна, па човек, па племе, народ кое ќе памти реч и ќе пренесе збор молитва низ збиднатата небиднина на поколението.

*Оставете ме тука добри мои црни пријатели
и да го барав немаше да го пронајдам ова место
што го открив случајно.*

*Тука ме доведе мојата исконска страст
за трагање низ мрачните но неизбежни свијоци на историјата
мојата вечна жед за изворите на сеопштото потекло
и гладта моја за невеселата младост на човештвото.*

*Тука ме доведе мојот прародителски инстинкт
и неговиот непогрешлив шепот дека сè е исто
иако е сокриено во различни шуми и растенија
без оглед како и да се викаат: баобаб, даб или бреза.*

(Шопов, 1976 „Тука ме доведе моето провидение“)

Користена литература:

- [1] Ивановиќ, Р. (1986) *Поетиката на Ацо Шопов*. Скопје: Македонска ревија, 188 стр.
- [2] Јунг. Карл Густав. (2007) *Архетиповите на колективното несвесно*. Скопје: Гурѓа.
- [3. Капушевска-Дракулевска, Л. (1993) *Егзотизмот во поезијата на Ацо Шопов*, Творештвото на Ацо Шопов: симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов, Скопје
- [4. Клетников, Е.(1977) *Пофалба на жената и татковината*, Стремеж, XXI, 1, Прилеп, стр. 64–71
- [5. Тодоровски, Г.(1993) Творештвото на Ацо Шопов: симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов, Скопје:
- [6. <https://www.acosopov.com/%d1%87%d0%b8%d1%82%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b8%d1%86%d0%b0/%d0%b5%d0%b2%d0%be%d0%ba%d0%b0%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%b5%d0%bd-%d0%b7%d0%b0%d0%bf%d0%b8%d1%81?lang=mk>
- [7. Кулавкова, К. (1989) *Одлики на лириката*. Скопје: Култура.
- [8. Кулавкова, К. (2008) *Завештанијата на Ацо Шопов*. Предговор кон изборот од поезијата на Ацо Шопов *Раѓањето на зборот*. Битола, Микена, стр. 5–14.
- [9. Кулавкова, К. (2010) *Парадигмата на дистанцијацијата – поимите очудување, отуѓување, ефект на алиенација, дезилузионирање, естетска и толкувачка дистанца во поетиката и во херменевтиката на 20 век, Прилози бр. 1* (2010) на ОЛЛН, МАНУ. Во печат.
- [10. Кулавкова. К. *Исконска драма во поезијата на Ацо Шопов*: <https://www.acosopov.com/%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0/%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0?lang=mk>
- [11] Kulavkova, K. (2011). *Transcendent functions of literature, analitical psychology, hermeneutical circle and interpretation of the poetry. Interpretations Vol. 4*. Skopje: MANU.
- [12] Bodkin, M. (1934). *Archetypal Patterns of Poetry: Psychological Studies of Imagination*. London: Oxford University Press.
- [13] Hol, Džeјms A. (1996). *Tumačenje snova po Jungu: Priračnik za teoriju i praksu*. Beograd: Esotheria.
- [14] Jung. Karl Gustav. (1995a) *Analiza snova*. Beograd: Kiz"Art Press".
- [15] Jung, Karl Gustav. (1978b) *Transcendentna funkcija, Dinamika nesvesnog*, Odabrana dela Karla G. Junga, tom 1. Novi Sad: Matica srpska, 145–172.
- [16] Jung, Karl Gustav. (1984c) *Lično i nadlično ili kolektivno nesvesno, Sintetska ili konstruktivna metoda & Arhetipovi kolektivno nesvesnog. O psihologiji nesvesnog. Odabrana dela Karla G. Junga*. Novi Sad: Matica Srpska.
- [17] Jung, Karl Gustav. (1984d). *Funkcija nesvesno, Anima i Animus, Tehnika razlikovanja između ja i figura nesvesno & Mana ličnost. Individuacija. O psihologiji nesvesnog. Odabrana dela Karla G. Junga*. Novi Sad: Matica Srpska.

- [18] Jung, Karl Gustav. (1984e). *O odnosima analitičke psihologije prema pesničkom umetničkom delu. Psihologija i poezija. Psihologija i religija. Psihološke rasprave*. Novi Sad: Matica Srpska.
- [19] Радановиќ.Н (1978) Границите на слободата се граници на поетското творештво, *Oslobođenje*, Sarajevo, str. 11:
- [20] <https://www.acosopov.com/%d0%b1%d0%b8%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%be%d1%82%d0%b5%d0%ba%d0%b0/%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%b3%d0%b8%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%b8/%d1%86%d1%80%d0%bd%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%b0?lang=mk>
- [21] Шопов, А. (1966). *Раѓање на зборот*. Скопје, Мисла.
- [22] Шопов, А. (1976). *Песна на црната жена*. Скопје, Мисла.

THE ETERNAL DIMENSION OF ACO ŠOPOV'S POETRY

Hristina Ignatovska-Dimitrova

Blagoj Strachkovski Worker's University, Veles

The poetic word in its immanent predisposition establishes a relationship with the sacred matrices. The moments of connection between the sacred and the profane encode the poetic motifs and patterns, which continuously, singing cantatively, allusively, emotionally, figuratively, cognitively condition new models, new images, new symbols. The poetic word within the framework of its discourse, its song, its verse, sings layered meanings that reproduce emotion, energy, thought and sense, from the beginning, from a hundred centuries ago, since yesterday, until today, etc., etc. to infinity, to nothingness, from all its sides, angles, lengths, heights, widths and depths. Šopov's unreservedly profound, massively thought-provoking, crucially lucid poetic record offers a timeless relevance with every re-reading. Even after many decades, the poetic lines of Aco Šopov enchant the mind by arranging rhythmic sayings about being and becoming, about possibility and impossibility, about power and impotence, about human existence and non-existence, unfolded in the bonds of the golden circle of time. The poet paints the deep sentimentality using figurative aspects and functions, while artistically and poetically skillfully stimulating emotional aspects, while deeply concealing and revealing, the secret but well-known cognitive dimension of poetic telling. Quite authentically less archaic, it sings ancient archetypal symbolism, which corresponds to the Jungian paradigm, while compositionally it spills out with the lyrical functional focus of emotional-aesthetic, figurative-pictorial and cognitive-thoughtful poetics, according to the theoretical framework of Katica Kulavkova. The timeless dimension gives a reflective feature to the lyric, which poetically, artistically and deeply closely interweaves, not the transhistorical, but outside the time and transhuman archetypes, essentially and substantially uniting lyric and semiotics, being and non-being.

Key words: *Poetics, symbolism, emotional, figurative, cognitive function of the poetic word.*